

На нашу думку, набуття знань про екогармонізацію правовідносин у межах екоософсько-правової концепції є засадою екологізації правосвідомості, яка, в свою чергу, стає основою формування екоправової культури особистості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Правове виховання в сучасній Україні [Текст] : монографія / А. П. Гетьман, Л. М. Герасіна, О. Г. Данильян та ін. ; за ред. В. Я. Тація, А. П. Гетьмана, О. Г. Данильяна. – Х. : Право, 2010. – 368 с.
2. Правосвідомість і правова культура як базові чинники державотворчого процесу в Україні [Текст] : монографія / Л. М. Герасіна, О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань та ін. – Х. : Право, 2009. – 352 с.
3. Шефель, С. В. Екоософія права [Текст] / С. В. Шефель // Наук. зап. Харк. ун-ту Повітр. Сил. Соціальна філософія, психологія. – Х. : ХУПС, 2008. – Вип. 1 (30). – С. 18–24.

О. П. Євсєєв, кандидат юридичних наук

КУЛЬТУРА КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДОЧИНСТВА

Уже майже 15 років в Україні діє єдиний орган конституційної юрисдикції – Конституційний Суд України (далі – КСУ). Його діяльність викликає велику зацікавленість навіть тих людей, що є далекими від юриспруденції. І це не випадково, адже смертна кара і можливість Президента балотуватися на третій строк, розпуск парламенту і безоплатне користування шкільними підручниками – ось ті вибіркові проблеми, якими займався КСУ за період свого існування. КСУ – молодий Суд, аналогічних якому українська історія ще не знала. Однак за цей, досить незначний за історичним відліком, проміжок часу в його діяльності почав проступати певний стиль, який сміливо можна назвати культурою конституційного судочинства.

Що зазвичай розуміють під культурою? Сукупність вищих досягнень людини у тій чи іншій сфері, ідеал, якого треба прагнути. Але в юридичній науці існує також інше, більш широке розуміння культури як системи таких, що складаються історично, стійких «зразків» мислення і діяльності у певній галузі, включаючи правову. За такого розуміння культури до неї відносять не тільки позитивні, а ще й негативні «зразки», якщо вони стали стійкою формою існування індивіда, інституту, спільноти.

Культура конституційного судочинства складається з декількох компонентів. Це насамперед культура судових рішень. Існує переконлива думка про те, що ефективність останніх зумовлена не стільки силою примусу, скільки якістю самих рішень, їх аргументованістю, переконливістю, готовністю сприйняти їх масовою і юридичною свідомістю. Цей елемент судової культури виявляється в орієнтації Суду на певні цінності, що домінують у тій чи

іншій правовій системі, рівні правової обґрунтованості вироблених позицій, ставленні до вітчизняного і зарубіжного досвіду конституційного судочинства. У той самий час варто підкреслити, що КСУ не є представницьким органом влади, а отже, не повинен, як і будь-який інший суд, виконувати «волю виборців». Скоріше навпаки. Якщо відповідні стереотипи, що склалися у громадськості відносно тієї чи іншої правової проблеми, є домінуючими у суспільстві, то КСУ повинен знайти мужність подолати їх, так би мовити, «підтягнути» народне праворозуміння до більш високих стандартів. Зайвим свідченням цього може слугувати Рішення КСУ від 29 грудня 1999 р. у справі про смертну кару, яку КСУ визнав неконституційною попри суспільну думку, яка беззастережно підтримувала (і підтримує досі) цей вид покарання.

Іншим компонентом є культура судових дебатів учасників конституційного провадження. Їх специфіка у конституційному процесі полягає в тому, що сторони оперують не відомостями про фактичні обставини, а логіко-правовими аргументами на користь конституційності чи неконституційності оскарженого акта. Разом з тим дослідження стенограм пленарних засідань КСУ свідчить про те, що останнім часом рівень дискусій дещо знизився. Зокрема, у виступах учасників майже відсутні роздуми про справедливість закону, поширені словесні штампи, майже не зустрічаються аргументи *ad hominem*, тобто все те, без чого не можна уявити конституційну юриспруденцію західного зразка. Отже, конституційне провадження перетворилося на стриманий спір професіоналів, розрахований на сприйняття суддями КСУ (більшість з яких в минулому працювала в правоохоронних органах або судах загальної юрисдикції), і такий, що мімікріє під шаблонні юридичні уявлення.

Не менш значущим є такий компонент, як культура організації роботи КСУ. Наскільки велика його пропускну здатність, як додержуються строки, встановлені законом для конституційного провадження, як головуєчий проводить пленарні засідання і як при цьому поведуться судді та інші учасники – все це безпосередньо впливає на перебіг судового процесу і як наслідок – на якість судових рішень. На жаль, опубліковані в пресі матеріали про діяльність КСУ свідчать про те, що між суддями все ще трапляються взаємні «пікіровки», деякі учасники конституційного провадження відмовляються відповідати на запитання суддів, іноді запитання мають наشوтовхуючий характер, що заборонено в усіх формах судочинства, та ін.

Незважаючи на свій молодий вік, у культурі конституційного судочинства України вже виявляються певні специфічні риси, контури, що суттєво впливають на судову процедуру і потребують окремого дослідження. До них можна віднести такі:

а) потреба в використанні так званих «прескриптивних суджень» про юридичні права, в основі яких лежать принципи, норми, цінності, що не зводяться до доказу істинності чи хибності факту (як це має місце в загальних судах). Це у свою чергу ускладнює та обмежує пошук і обґрунтування аргументів, які роблять ухвалені рішення переконливим і авторитетним;

б) можливість судді КСУ заявити окрему думку, що викладається у письмовій формі і додається до рішення чи висновку КСУ для подальшого оприлюднення. Таким чином, окрема думка відкрито і публічно нібито протиставляється колегіальному судовому рішення, прийнятому більшістю голосів. У результаті цього наявність окремих думок може виявити справжню мотивацію ухвалених рішень, дещо знизити їх впливовість, особливо у тих випадках, коли самі рішення не є досконалими;

в) наявність представників ЗМІ на судових засіданнях, відповідні матеріально-організаційні умови (великі судові аудиторії), покликані забезпечити в КСУ принцип гласності. Разом з тим тут існують дві проблеми. По-перше, останнім часом КСУ все частіше вдається до письмових слухань, за яких Суд лише вивчає відповідні докази і документи, не вдаючись до безпосереднього заслуховування учасників конституційного провадження, що значно знижує шанси на «повний і всебічний розгляд справи» (ст. 4 Закону про КСУ). По-друге, КСУ поступово скорочує обсяг інформації про себе. Так, починаючи з 2006 р., на інформаційні запити харківських правозахисників щодо кількості звернень громадян та юридичних осіб до КСУ, кількості винесених ухвал про відкриття або відмову у відкритті провадження не були задоволені, а сама відмова надійшла з порушенням встановленого строку.